

Türkiye’de İki Dillilik Üzerine Yapılmış Akademik Çalışmaların Eğilimleri

Furkan CAN*, Mehmet Nuri KARDAS**

Makale Geliş Tarihi: 18/11/2022

Makale Kabul Tarihi: 23/05/2023

DOI: 10.35675/befdergi.1206969

Öz

Çalışmanın amacı Türkiye’de iki dillilik üzerine yapılmış akademik çalışmaların eğilimlerini belirlemektir. Çalışma nitel araştırma yöntemine uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışmada “Akademik Eser İnceleme Formu” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmanın materyalini Türkiye’de iki dillilik üzerine yayımlanan lisansüstü tez ve araştırma makaleleri oluşturmuştur. Verilerin analizinde nitel analiz tekniklerinden betimsel analiz uygulanmıştır. Çalışmanın sonunda 1923-2021’de toplamda 23’ü doktora tezi, 98’i yüksek lisans tezi, 149’u makale olmak üzere 270 adet çalışma yapıldığı; yıllara göre çalışma sayısında düzenli bir artışın olduğu belirlenmiştir. Lisansüstü tezlerin %89’unun Sosyal bilimler ve eğitim bilimleri enstitülerinde yapıldığı ve çalışmaların %67’sinde nitel, %29’unda nicel, %4’ünde ise karma araştırma yönteminin kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışmalarda işlenen konular ve işlenme oranları sırasıyla karma dil becerileri %60,7, yazma becerisi %18,1, konuşma becerisi %12,5, okuma becerisi %5,5 dinleme becerisi %1,4 şeklinde olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmaların çalışma gruplarını veya materyalini sırasıyla öğrenciler %49, dokümanlar %21, yetişkin iki dilliler %15, öğretmenler %9, veliler %4, akademisyenler %2 oluşturduğunu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akademik çalışmalar, eğilimler, iki dillik

Tendencies of Academic Studies on Bilingualism in Turkey

Abstract

The aim of the study is to determine the trends of academic studies on bilingualism in Turkey. The study was prepared in accordance with the qualitative research method. "Academic Work Review Form" was used as a data collection tool. The material of the study consisted of postgraduate thesis and research articles on bilingualism in Turkey. Descriptive analysis, one of the qualitative analysis techniques, was used in the analysis of the data. At the end of study, a total of 270 studies, 23 of which were doctoral dissertations, 98 master's theses, and 149 articles, were carried out in 1923-2021; It has been determined that there is a regular increase in the number of studies over the years. It was determined that 89% of the postgraduate theses were made in social sciences and educational sciences institutes, and 67% of the studies used qualitative, 29% quantitative and 4% mixed research methods. It was determined that the subjects of the studies were mixed language skills 60.7%, writing skills 18.1%, speaking skills

* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Van,

Türkiye, furkancanyyu@gmail.com ORCID: [0000-0002-3093-554X](https://orcid.org/0000-0002-3093-554X)^{id}

** Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Van,

Türkiye, mnkardas@yyu.edu.tr ORCID: [0000-0001-6732-7815](https://orcid.org/0000-0001-6732-7815)^{id}

Kaynak Gösterme: Can, F., & Kardaş, M.N. (2023). Türkiye’de iki dillilik üzerine yapılmış akademik çalışmaların eğilimleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(38), 555-577.

12.5%, reading skills 5.5%, listening skills 1.4%. It was determined that the study groups or materials of the studies were respectively 49% students, 21% documents, 15% adult bilinguals, 9% teachers, 4% parents, and 2% academics.

Keywords: *Academic studies, bilingualism, trends*

Giriş

İnsanların duygu ve düşüncelerini aktarabilmeleri, yaşadıkları toplumun mensuplarıyla ya da başka toplumlarla ilişki kurabilmeleri, sahip oldukları kültürel değerleri koruyabilmeleri ve sonraki nesillere aktarabilmeleri kullandıkları dil ve bu dilin kurallarına hâkimiyetleri ölçüsünde mümkün olmaktadır (Can ve Kardaş, 2022, s. 207). Kişioğlunun sosyal ve iş yaşamındaki yerini belirleyen temel unsur da kullandığı dildir.

Dil kişioğlunun yaşamını anlamlı kılan en önemli değeridir. Zira dil, bireyin duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlayan temel varlıktır (Aksan, 2020, s.11).

Dil, bir millete ait olan kültürel değerlerin en önemlilerinden kabul edilir. Çünkü dil, kültüre ait özelliklerden biri olmakla birlikte, kültürün de taşıyıcısıdır (Balcı, 2014:1). İnsanların evi olarak da kabul edilen dili tanımlarken çoğunlukla işlevlerinden hareket edilir. Bu bağlamda dil için “kişiler arası bildirişimi sağlayan temel araçtır” şeklinde bir tanım geliştirmek yanlış olmayacaktır. Ancak dilin derinliği ve genel işlevleri dikkate alındığında daha kapsayıcı, derin tanım ve açıklamalara ihtiyaç duyulduğu açıktır (Kardaş vd. 2022, s.2).

Güzel'e (2014, s.18-19) göre dil, muhakemenin uzanabildiği sınırları, duyguların erişebildiği bölgeleri, hayalin tanıyabildiği bölgeleri görüntüleri adlandıran sistemdir. Dil, sosyalleşme süreci içinde hem insana hem topluma benlik, kimlik ve kişilik kazandıran bir belirleyicidir. Dil, sosyal statü ve rol belirleyicilikte de yaş ve cinsiyet tespitinde de çok kıymetli bir göstergedir. Kardaş'a (2013) göre dil, bireyin toplumla uyumunu sağlayan temel araçtır. Dil, bireylerin; çevrelerinde gelişen olayları sorgulayarak anlamalarına, olayları farklı açılardan değerlendirmelerine, sosyalleşmelerine, bilgiyi üretmelerine ve kullanmalarına aracılık ederek kişisel gelişimlerine önemli katkı sağlamaktadır. Bütün bu tanım ve açıklamalardan hareketle dilin, tarihi süreç içerisinde geniş bir örtük mutabakat sonucu toplumların, içselleştirip benimsediği; kültürel, tarihsel ve sosyal yapılarından derin izler taşıyan, yaşayıp gelişen ve sürekli değişen, durağanlıktan uzak, birleştirici bir “kültür aktarıcısı” olduğu söylenebilir. Bu yönüyle dil, milleti ortak değerleri etrafında birleştiren ve onları koruyan bir bildirişim aracıdır.

Yeryüzünde konuşulan binlerce dil bulunmaktadır. Her milletin kendine has bir ana dili bulunmakta ve bildirişimlerini bu dili sayesinde gerçekleştirmektedir çoğunlukla. Ancak küreselleşen dünyada tek dilli olmak artık kişioğlu için yeterli gelememektedir. İnsanlar yaşamlarını istedik ölçütlerde sürdürebilmek için iki veya

ikiden fazla dili öğrenmek ve yaşamlarında etkin olarak kullanmak durumunda kalmaktadır. Bu ihtiyaç aynı toplumdaki bireylerin bir bölümünün iki veya çok dilli olmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu çalışmanın konusu, iki dillilik kavramı ve iki dilli bireylerin iletişim durumları üzerine yapılan bilimsel çalışmaların eğilimleri üzerinedir. Bu nedenle iki dillilik kavram ve olgusu üzerinde daha detaylı durmak gerekmektedir.

İki Dillilik

Türkçe Sözlük'te (TDK-2022) iki dillilik kavramı "1. İki ayrı dile sahip olma veya iki ayrı dili okuyup-yazma gücünde ve becerisinde olma, 2. İki dilin bir arada konuşulduğu bölge veya ülke." şeklinde açıklanmaktadır. Doğan Büyük Türkçe Sözlük'te(2011, s. 828) de iki dillilik; "İki dil bilme, bir ülkede iki dilin birden kullanılması hâli" şeklinde ifade edilmektedir. Aynı sözlükte iki dilli kavramı da "iki dili olan, iki dil konuşan, iki dile dayanan" şeklinde açıklanmaktadır.

İki dillik kavramı Latince'de iki anlamı taşıyan "bi" ve dil anlamını taşıyan "lingua" kelimelerinin birleşmesiyle "bilingualism" şeklinde ortaya çıkmış ve literatürdeki yerini almıştır (Süverdem ve Ertek, 2020). Dünya genelinde oldukça yaygın olmasına rağmen, dilbilimsel, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal boyutlarıyla bir arada düşünüldüğünde, iki dilliliği tanımlamak pek çok bileşenin aynı anda ele alınmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, tek tür iki dillilikten söz etmek güçtür. Alan yazınında genel olarak, iki tür iki dillilikten söz edilmektedir: Eşzamanlı ve ardışık iki dillilik.

Eşzamanlı iki dillilik, çocuğun iki dilli bir ortamda doğmasıyla gerçekleşir. Bu, kimi zaman aynı ailede anne ya da babanın farklı dilleri konuşması veya evde konuşulan dilin toplumda konuşulan dilden farklı olması sonucu gerçekleşir. Ardışık iki dillilik ise -dünya genelinde daha yaygındır- çocuğun özellikle 4-5'li yaşlardan itibaren anadilinin dışında düzenli eğitim ortamında ve toplumda başka bir dile maruz kalması, ilerleyen süreçlerde bu dildeki yetkinliğini artırması ve öğrendiği yeni dili işlevsel olarak kullanması sonucu gerçekleşir (Haznedar, 2021, s. 5).

Güzel (2014, s. 61) iki dilliliği, "literatürde ortak ve geçerli bir tanımı olmayan, birçok farklı tanımları bulunan, oldukça yeni sayılan, özellikle; dilbilimci, sosyolog, pedegog, sosyo-linguistik, Türkolog ve eğitimci uzmanların değişik boyutlarıyla yakından ilgilendiği, tartıştığı ve ayrı ayrı görüşler ortaya koymaya çalıştıkları bir terim" şeklinde yorumlar ve şöyle der: "İki dillilikle ilgilenen neredeyse bütün dil uzmanlarının çalışmalarında bu olguyu kendilerine göre tanımlamaya çalıştıkları görülmektedir. Bu kavramı, ana hatlarıyla iki veya birkaç dil sisteminin paralel öğretilmesi ve gerektiğinde bir sistemden diğerine geçiş yapılması ve kullanılması olarak tanımlamak mümkündür."

Akkaya ve İşçi'ye (2016, s. 329) göre de iki dillilik ve iki dilli bireyler dilbilim, nörolinguistik, sosyolinguistik, psikolinguistik, dil antropolojisi ve psikoloji gibi

alanlarda ele alınmakta ve araştırmacılar tarafından bu konuyla ilgili çeşitli tanımlar yapılmaktadır.

Nörolinguisticler iki dillilik kavramını açıklarken iki dillilik ve zekâ, iki dillilik ve biliş arasındaki ilişkiyi incelerken dilbilim, sosyolinguistik, psikolinguistik ve psikoloji gibi alanlarda çalışanların daha çok iki dillilik ve birey konularında çalıştıkları; dil antropolojisi alanında araştırma yapanların ise bu kavram ile ilgili iki dillilik ve toplum üzerine çalışmalarını sürdürdüğü bilinmektedir. Bu durum; iki dilliliğin farklı bakış açılarıyla tanımlanmasına ve iki dillilik türlerinin bu farklı bakış açılarıyla sınıflandırılmasına yol açmaktadır.

Bir dili bilmenin ne anlama veya neye karşılık geldiğini tanımlamakta güçlükler bulunmaktadır. Bazı iki dil bilenler, konuştukları her iki dilde de oldukça yetkinken, bazı iki dilliler ise baskın veya tercih ettikleri bir dilde bu yetkinliğe sahiptir. Yani iki dillilik terimi, dili kullanan kişinin “iki dilli” olarak kabul edilmesi için gerekli bir yeterlilik düzeyini belirtmemektedir (Turan ve Islam, 2021, s. 85). Bazı dilbilimciler, kişinin sahip olduğu dilleri nasıl ve hangi şartlar altında öğrendiğini göz önünde bulundurmadan *iki dilliliği*, her iki dile de çok iyi bir şekilde hâkim olma şekli olarak tarif ederken bazıları da ikinci dili belli bir miktarda elde eden bir kişiyi de *iki dilli* olarak kabul etmektedir (Güzel, 2014, s. 61). Bütün bu tanım-tartışmalara karşın araştırmacıların önemli bir bölümünün iki dillilik ile ilgili kabul gören çeşitli tanımları mevcuttur. Bloomfield (1933, s. 56) iki dilliliği her iki dili de ana dili gibi konuşup aktif bir şekilde kullanabilmek olarak tanımlarken Açık (2019), bireyin iki dil konuşmasına iki dillilik denir, demektedir. Aksan’a (2020) göre de iki dillilik; kişinin çeşitli sebeplerden ötürü, farklı koşullarla birden çok dili edinmesi, kullanması veya ikinci bir dili ana diline yakın bir seviyede öğrenmesi durumudur.

Her yaş grubunu ilgilendiren iki dillilik; sosyoloji, psikoloji, ekonomi, dilbilim, eğitim gibi birçok disiplinle doğrudan ilgili bir alandır. İki dilliliğin çok boyutlu ve bileşenli bu yapısı, birçok bilim dalının iki dillilik kavramı ile ilgilenmesini sağlamıştır (Tunagür, 2021, s.13). Dünya genelinde iki dillilerin sayısının fazla olması ve iki dilliliğin öneminin araştırmacılar tarafından ortaya koyulması, iki dillilik alanında yapılan çalışmaların sınırlarını oldukça genişletmiştir.

Gelişmiş ülkelerde bu alanda önemli çalışmalar yürütülmektedir. Özellikle son 30 yılda bu alanda yazılan ansiklopediler, kitaplar, tezler, makaleler, araştırmalar, internet siteleri olağanüstü bir hızla artmış ve takip edilemeyecek sayılara ulaşmıştır (Bican, 2017, s. 354). İki dilliliğin kişi ve topluluklar için birçok avantajı da beraberinde getirdiği belirtilmektedir. Birden fazla dil kullanabilen kişi ve topluluklar daha fazla sayıda insanla iletişim kurma, farklı kültürleri tanıma, daha kolay iş bulma, seyahat edebilme gibi olanaklardan daha iyi yararlanabilmektedir. İki dilliliğin genellikle kültürler arası iletişime olanak sağladığı ve kültürler arasında bir köprü görevi gördüğü yönünde alan araştırmacı ve ilgililerin önemli tespitleri bulunmaktadır. Ancak bireylerin kendi dillerini ve kültürlerini ekonomik ve politik

açından daha güçlü olan toplumların dillerine ve kültürlerine karşı ne kadar koruyabildikleri de tartışma konusudur (Turan ve İslam, 2021, s.95).

Küresel bir ortamda yaşamını idame ettiren kişi ve topluluklar için iki dillilik kavramı ve bu alanda yapılmış bilimsel çalışmalar, günümüzde oldukça popüler bir nitelik taşımaktadır. Bu alanda son zamanlarda çok sayıda bilimsel araştırma alana kazandırılmıştır. Temel dil becerileri alanında yapılmış bilimsel araştırmaların eğilimleri üzerine hazırlanan çalışmalar da günümüzde dikkat çeken eserlerdir. Alan araştırmacılarına alanın önemli ve fotoğrafını sunan bu çalışmaların alana önemli katkılar sunduğu açıktır. Nitekim alan araştırmacıları eğilim belirleme çalışmaları sayesinde alanda hangi konuların nasıl ele alındığı, hangi konuların çalışılması gerektiği konusunda fikir edinmekte ve çalışmalarına bu doğrultuda yön verebilmektedir.

Türkçe alan yazınında eğilim belirleme amaçlı yapılan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Alan yazın tarandığında dinleme eğitimi üzerine yapılmış akademik çalışmaların eğilimleri üzerine (Kardaş vd. 2018), okuma eğitimi üzerine yapılan tezlerin eğilimleri üzerine (Ceran vd. 2018), yazma eğitimi alanında yapılan akademik çalışmaların eğilimleri üzerine (Tok ve Potur, 2015), konuşma eğitimi üzerine yapılmış akademik çalışmaların eğilimleri üzerine (Potur ve Yıldız, 2016), yabancılara Türkçe öğretimi alanında yapılmış akademik çalışmaların eğilimleri üzerine (Baki, 2019) bilimsel araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde Türkçe eğitimi alanıyla ilgili birçok konuda yapılan akademik çalışmaların eğilimleri üzerine çeşitli araştırmalara ulaşılabılır. Bütün bu çalışmalara karşın iki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların eğilimleri üzerine yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu çalışma, iki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların eğilimlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu yönüyle çalışmanın alan yazınına özgün bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı iki dillilik ile ilgili yazılmış makale, yüksek lisans tezi ve doktora tezlerini tasnif edip bu alanla ilgili çalışmaların eğilimlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların türlerine (makale, yüksek lisans ve doktora tezi) göre dağılımları nasıldır?
- İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
- İki dillilik üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin üniversite ve enstitülere göre dağılımı nasıldır?
- İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların yöntemleri (nicel, nitel ve karma) bakımından dağılımı nasıldır?
- İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların dil becerileri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) bakımından dağılımı nasıldır?

- İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların çalışma gruplarına/materyallere göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre doküman incelenmesinde, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı dokümanlar analiz edilir. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. Bu yönüyle doküman incelemesi araştırmacıya ekonomiklik ve zamandan tasarruf imkânı sağlar. Bu çalışmada iki dillilik üzerine yapılan çalışmalar taranarak araştırmanın amacı doğrultusunda veriler belirlenmiş, grafikler halinde yüzde ve frekans değerleriyle betimlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan ve uzman görüşleri neticesinde son şeklini alan Akademik Eser İnceleme Formu (AEİF) kullanılmıştır. Formun son şeklinde çalışmanın amaç sorularına uygun olarak hazırlanan altı temel madde yer almıştır. AEİF'te yer alan maddeler şu şekildedir:

- Bilimsel çalışmanın türü:
Makale
Yüksek lisans tezi
Doktora tezi
- Bilimsel çalışmanın yayımlandığı yıl:
- Bilimsel çalışmanın yapıldığı kurum:
Üniversite
Enstitü
Fakülte
- Çalışmalarda kullanılan bilimsel araştırma yöntemi:
Nicel araştırma yöntemi
Nitel araştırma yöntemi
Karma araştırma yöntemi
- Bilimsel çalışmanın yapıldığı temel dil becerisi:
Dinleme becerisi
Konuşma becerisi
Okuma becerisi
Yazma becerisi
- Bilimsel çalışmaların çalışma grubu/evren-örneklem-örnekleme/materyalleri:

Sınırlılık

Çalışmada paylaşılan veriler Türkiye'de başlangıçtan 2021 yılına kadar (2021 yılı dâhil) yapılan ve belirtilen veri tabanlarından tam metnine ulaşılan bilimsel çalışmalarla (bilimsel makale ve tezler) sınırlıdır.

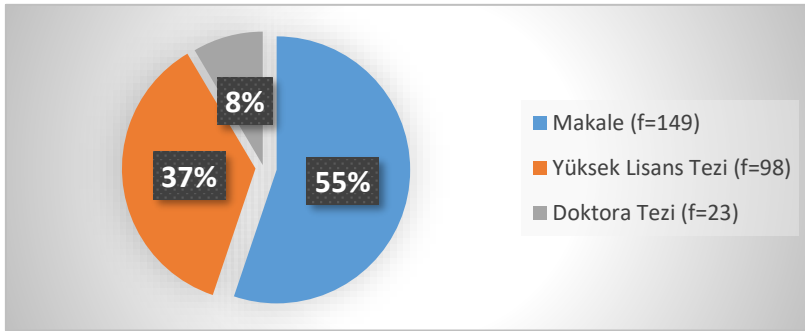
Veri Analizi

Çalışmanın amaçları doğrultusunda Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı, DergiPark veri tabanı, researchgate ve diğer indeksler taranarak elde edilen dokümanların analizinde “betimsel analiz” kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2021) göre betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Araştırmada iki dillilik üzerine yapılan bilimsel çalışmalar tespit edilmiştir. Tespit edilen bilimsel çalışmaların türlerine (makale, yüksek lisans veya doktora tezi), yıllara, yüksek lisans ve doktora tezlerinin üniversite ve enstitülere, yöntemlerine (nicel, nitel ve karma), dil becerilerine (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) ve çalışma gruplarına/materyallerine göre dağılımı yüzde ve frekans dağılımları gösterilerek grafikler halinde verilmiş, açıklanmış ve yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde iki dillilik ile ilgili yapılan çalışmaların çeşitli açılardan eğilimleriyle ilgili veriler, grafikler/tablolara hâlinde verilmiş ve bu grafiklerin/tablolara açıklamaları yapılmıştır.

1. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların türlerine (makale, yüksek lisans ve doktora tezi) göre dağılımları ile ilgili bulgular Grafik 1’de verilmiştir.

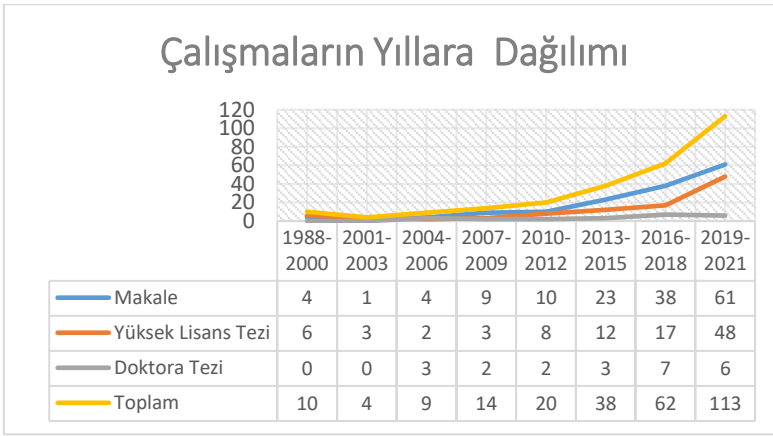
Grafik 1. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların türlerine göre dağılımı

Grafik 1’de iki dillilik üzerine 2021 yılına kadar (2021 dâhil) 270 adet çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan %55’i makale (f=149), %37’si yüksek lisans tezi (f=98) ve %8’i de doktora tezi (f=23) olarak yapılmıştır.

İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların yarısından fazlasının makale türünde yapıldığı görülmektedir. 1923 yılından 2021 yılına kadar 23 adet doktora tezi, 98 adet yüksek lisans tezi, 149 adet makale yazılmıştır. Buna göre yüzde ve frekans değerleri incelendiğinde “yüksek lisans tezi” ve “makale” türünden çalışmaların

nicelik bakımından kısmen yeterli olduğu söylenebilir. Buna karşılık “doktora tezi” düzeyinde çalışmaların nicelik olarak az olması dikkat çekici bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Makale ve lisansüstü tez çalışmalarında iki dillilik üzerinde önemle durulması, buna bağlı olarak yapılan nitelikli çalışmaların her geçen gün artması gerekmektedir. Bu çalışmaların nicelik olarak daha az yer verilen doktora tez çalışmalarında da iki dilliliğe daha fazla yer verilmesi, evrensel bir konu olan iki dillilik olgusuna verilen önemin anlaşılması açısından önemli olacaktır.

2. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların yıllara göre dağılımı Grafik 2’de sunulmuştur:

Grafik 2. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların yapıldıkları yıllara göre dağılımı

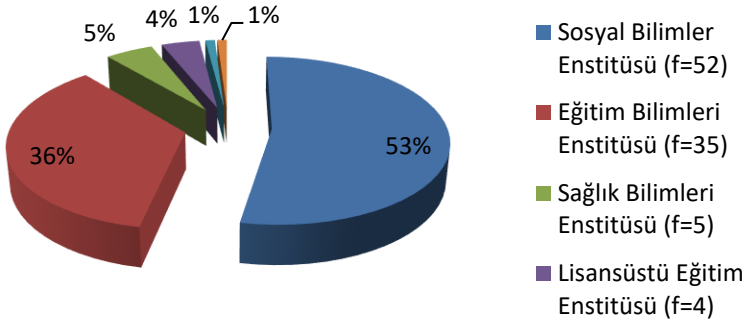
İki dillilikle ilgili alan yazınında ulaşılan ilk çalışma 1988 yılına ait bir yüksek lisans tezidir. 1988-2000 yılları arasında iki dillilik ile ilgili alan yazınında toplam 10 çalışma ($f=10$) yapılmıştır. 2001-2003 yılları arasında toplam 4 çalışma ($f=4$) yapılırken 2004-2006 yılları arasında toplam 9 çalışma ($f=9$) yapılmıştır. Grafik 2 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan çalışmaların yıl aralıkları dikkate alındığında düzenli bir artışın olduğu görülmektedir. Buna göre 2007-2009 yılları arasında toplam 14 çalışma ($f=14$) yapılırken 2010-2012 yılları arasında ise toplam 20 çalışma ($f=20$) yapılmıştır. 2013 yılından itibaren iki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmalarda önceki yıllara göre daha fazla artışın olduğu söylenebilir. 2013-2015 yılları arasında iki dillilik üzerine yapılan toplam akademik çalışma sayısı 38 ($f=38$) iken 2016-2018 yılları arasında 62 çalışma ($f=62$), 2019-2021 yılları arasında ise en yüksek sayıya ulaşarak 113 çalışma ($f=113$) yapılmıştır.

Grafik 2 incelendiğinde, iki dillilik ile ilgili yapılan çalışmaların nicelik bakımından genel olarak yıllar ilerledikçe artma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bu durumun, iki dilliliğe olan ilginin ve verilen önemin her geçen gün artmasından

kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim günümüzde en az iki dilli olmak toplumların önemseydiği bir durumdur. Küresel ölçekte yaşanan teknolojik gelişmeler, zorunlu ve isteğe bağlı göçler çok dilli toplumların oluşmasında önemli etkenlerdir. Bu bağlamda grafik incelendiğinde özellikle 2010-2012 döneminden sonra iki dillilik konusunda yapılan akademik çalışmaların nicelik açısından ciddi bir artış içinde olduğu ve bu artışın devam ettiği söylenebilir.

3. İki dillilik üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin üniversite ve enstitü bakımından dağılımı Grafik 3,4 ve Tablo 1’de sunulmuştur:

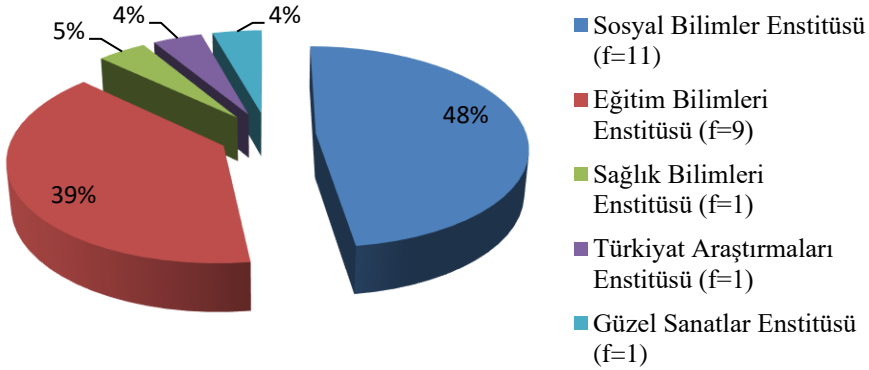
Grafik 3. İki dillilik üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin enstitülere göre dağılımı

Grafik 3 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin yarısından fazlasının (f=52) Sosyal Bilimler Enstitülerinde yapılan çalışmalar olduğu görülmektedir. İki dillilik üzerine yapılan toplam yüksek lisans tez sayısının %53’ü Sosyal Bilimler Enstitülerinde (f=51) hazırlanırken %36’sı Eğitim Bilimleri Enstitülerinde (f=35) hazırlanmıştır. Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitülerinin genel toplam içindeki payı toplamda %89’dur. Buna karşın Sağlık Bilimleri Enstitülerinde hazırlanan tez sayısının yüzdelik pay içindeki karşılığı %5 iken (F=5), Lisansüstü Eğitim Enstitülerinin genel toplam içindeki payı %4’tür. İki dillilik üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin %1’i ise Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde (f=1) yazılmışken aynı oranla %1’i de Yurtdışı Enstitüsünde hazırlanmıştır.

Grafik 3 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan 98 yüksek lisans tezinin 86’sı (%89) Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitülerinde hazırlanmıştır. Buna karşın Sağlık Bilimleri Enstitüleri, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Yurtdışı Enstitüsü iki dillilik üzerine yapılan 98 yüksek lisans tezinin sadece 13’ünü (%11) hazırlamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisinin iki dillilik konu alanının daha çok Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitüleriyle ilişkili olması olduğu söylenebilir.

Lisansüstü Eğitim Enstitülerinde az sayıda çalışmanın yapılmış olmasının temel nedeni de bu enstitülerin az sayıda üniversitede (genellikle yeni kurulan üniversiteler) yer alıyor olmasıdır.

Bunun yanında iki dilliliğin diğer enstitülerde de çalışma alanlarının var olduğu ve bu çalışma alanlarının geliştirilebilmesi adına nicelik ve nitelik olarak çok yönlü çalışmalara yer verilmesinin daha isâbetli sonuçlar vereceği söylenebilir.

Grafik 4. İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin enstitülere göre dağılımı

Grafik 4 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin yarıya yakınının (f=11) Sosyal Bilimler Enstitülerinde yapılan çalışmalar olduğu görülmektedir. İki dillilik üzerine yapılan toplam doktora tez sayısının %48'i Sosyal Bilimler Enstitülerinde (f=11) hazırlanırken %39'u Eğitim Bilimleri Enstitülerinde (f=9) hazırlanmıştır. Sağlık Bilimlerinde hazırlanan tez sayısının yüzdelik pay içindeki karşılığı %5 iken (f=1), Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde %4'tür. İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin %4'ü (f=1) ise Güzel Sanatlar Enstitüsünde hazırlanmıştır.

Grafik 4 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan 23 doktora tezinin 20'si (%87) Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitülerinde hazırlandığı görülmektedir. Buna karşın Sağlık Bilimleri Enstitüleri, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve ise Güzel Sanatlar Enstitüsü iki dillilik üzerine yapılan 23 doktora tezinin sadece 3'ünü (%13) hazırlamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisinin yukarıda da belirttiği gibi iki dilliliğin konu alanının daha çok Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitüleriyle ilişkili olması olduğu söylenebilir.

İki dillilik üzerine yapılan lisansüstü tez çalışmalarının yapıldığı üniversiteler ve frekans değerleri de şu şekildedir:

Tablo 1.
İki Dillilik Üzerine Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

	Üniversiteler	Yüksek Lisans Tezi	Doktora Tezi	f
1	Gazi Üniversitesi	8	6	14
2	Hacettepe Üniversitesi	7	4	11
3	Çukurova Üniversitesi	9	1	10
4	İstanbul Üniversitesi	7	1	8
5	Ankara Üniversitesi	2	4	6
6	Sakarya Üniversitesi	5	-	5
7	Dokuz Eylül Üniversitesi	2	2	4
8	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	3	1	4
9	Yıldız Teknik Üniversitesi	3	1	4
10	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	3	-	3
11	Bilkent Üniversitesi	3	-	3
12	Anadolu Üniversitesi	3	-	3
13	Çağ Üniversitesi	3	-	3
14	Boğaziçi Üniversitesi	3	-	3
15	Mustafa Kemal Üniversitesi	3	-	3
16	Marmara Üniversitesi	2	1	3
17	Yeditepe Üniversitesi	2	1	3
18	Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2	-	2
19	Gazi Osmanpaşa Üniversitesi	2	-	2

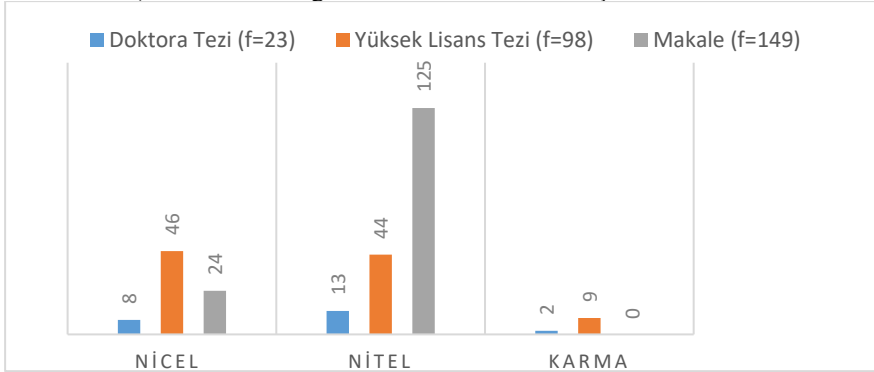
20	Dicle Üniversitesi	2	-	2
21	Pamukkale Üniversitesi	2	-	2
22	Onsekiz Mart Üniversitesi	1	1	2
23	Aydın Üniversitesi	2	-	2
24	Koç Üniversitesi	1	-	1
25	Başkent Üniversitesi	1	-	1
26	Kırıkkale Üniversitesi	1	-	1
27	Gaziantep Üniversitesi	1	-	1
28	Fırat Üniversitesi	1	-	1
29	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1	-	1
30	Maltepe Üniversitesi	1	-	1
31	Bahçeşehir Üniversitesi	1	-	1
32	Üsküdar Üniversitesi	1	-	1
33	Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	-	1
34	Mersin Üniversitesi	1	-	1
35	Manas Üniversitesi	1	-	1
36	Ordu Üniversitesi	1	-	1
37	İnönü Üniversitesi	1	-	1
38	Sütçü İmam Üniversitesi	1	-	1
39	Erciyes Üniversitesi	1	-	1
40	Selçuk Üniversitesi	1	-	1
41	Osmangazi Üniversitesi	1	-	1
	<i>f</i>	97	23	120

Tablo 1 incelendiğinde iki dillilik ile ilgili Türkiye’de 41 üniversitede en az bir lisansüstü tezin hazırlandığı anlaşılmaktadır. İlgili alanda nicelik olarak en fazla yüksek lisans ve doktora tezi hazırlanan üniversite Gazi Üniversitesi’dir (f=14). Hacettepe Üniversitesi iki dillilik ile ilgili en fazla yüksek lisans ve doktora tezi

yazılan (f=11) ikinci üniversite iken Çukurova Üniversitesi ise (f=10) üçüncü sıradaki üniversitedir. İstanbul Üniversitesi toplam 8 tez, Ankara Üniversitesi toplam 6 tez, Sakarya Üniversitesi ise toplam 5 tez hazırlatmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nde ise 4'er tez hazırlanmıştır.

En fazla yüksek lisans tezi sırasıyla Çukurova Üniversitesi (f=9), Gazi Üniversitesi (f=8), İstanbul Üniversitesi (f=7) ve Hacettepe Üniversitesidir (f=7). En fazla doktora tezinin hazırlandığı üniversiteler ise sırasıyla Gazi Üniversitesi (f=6), Hacettepe Üniversitesi (f=4) ve Ankara Üniversitesidir (f=4). Biri yurt dışı olmak üzere 43 üniversite de toplam 98 yüksek lisans tezi ve 23 doktora tezi hazırlanmıştır. 43 üniversitenin tamamında en az 1 yüksek lisans tezi hazırlanmışken sadece 11'inde doktora tezi hazırlanmıştır. Türkiye'deki üniversitelerin sadece 43'ünde yüksek lisans tezi, 11'inde doktora tezi hazırladığı göz önünde alındığında üniversitelerin hala iki dillilik üzerine yeterince eğilmedikleri sonucuna işaret etmektedir. Bu bakımdan iki dillilik ile ilgili çalışma tez seviyesinde çalışma yapmamış üniversitelerin bu alanda tez çalışmalarına yer vermeleri, doktora tezleri başta olmak üzere yeni çalışmalara imza atmaları gerektiği söylenebilir. Nitekim iki dillilik Türkiye'de önemli bir olgudur ve bu olguya nitelikli bilimsel çalışmalarla dikkat çekmek gerekmektedir.

4. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların yöntemleri (nicel, nitel ve karma) bakımından dağılımı Grafik 5'te sunulmuştur:

Grafik 5. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların türleri ve yöntemleri (nicel, nitel ve karma) bakımından dağılımı

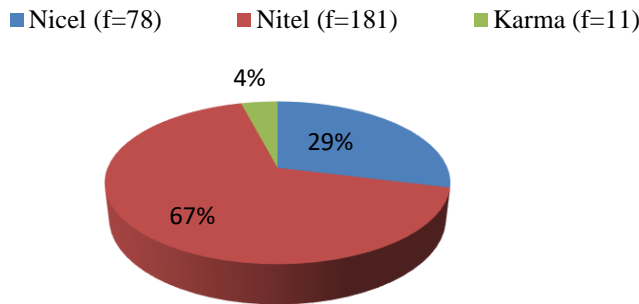
Grafik 5'te iki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların türlerine ve yöntemlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre makale türünde yapılan çalışmaların %83,7'si (f=125) nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmıştır. İki dillilik üzerine yapılan makale türündeki çalışmaların %16,3'ü (f=24) ise nicel araştırma yöntemine göre hazırlanmıştır. Karma araştırma yöntemi kullanılarak iki dillilik ile ilgili hazırlanan makale türünde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin %34,7'si (f=8) nicel araştırma yöntemine

göre hazırlanırken %56,5'i (f=13) ise nitel araştırma yöntemi esas alınarak hazırlanmıştır. İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin %8,6'sı da karma araştırma yöntemine göre yapılmıştır. İki dillilik konusu üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin %46,9'u (f=45) nicel araştırma yöntemine göre hazırlanırken %44,8'i (f=44) nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmıştır. Karma yönteme göre yapılan yüksek lisans tezlerinin genel toplam içindeki yüzdelik değeri ise %9,1'dir (f=9).

Grafik 5 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan makale türündeki çalışmaların büyük çoğunlukla (%83,7, f=124) nitel araştırma yöntemine göre hazırlandığı görülmektedir. Buna karşın nicel araştırma yöntemine göre yapılan araştırmaların (%16,3'ü, f=24) sayısal azlığı dikkat çekerken iki dillilik üzerine yapılan çalışmalarda karma yöntemin kullanılmaması ciddi bir eksiklik olarak ifade edilebilir.

İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin yarısından fazlası (%56,5, f=13) nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmıştır. Bunun yanında oransal olarak nicel yönteme göre hazırlanan doktora tez sayısı makale türünde yapılan nicel çalışmalardan daha yüksektir (%34,7 (f=8)). İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin %8,6'sı da karma araştırma yöntemine göre yapılmıştır. İki dillilik üzerine yapılan makale türündeki çalışmalarda karma yönteme hiç yer verilmemesine karşın bu alanda yapılmış doktora tezlerinin %8,6'sında karma yönteminin kullanılmıştır.

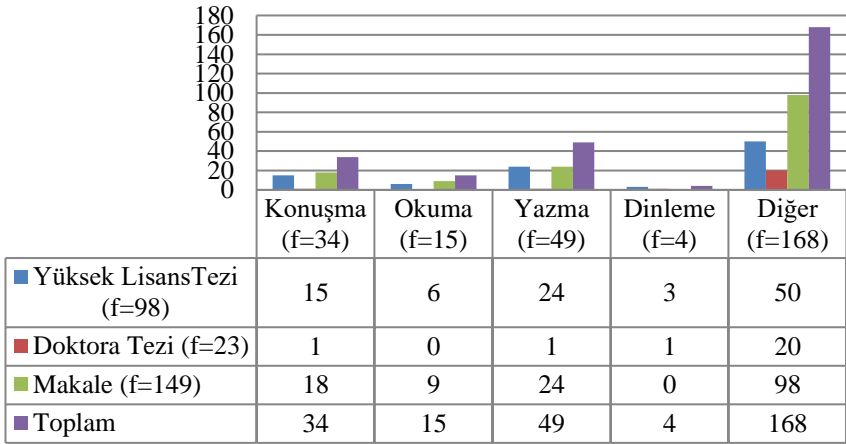
İki dillilik alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin yarıya yakını (%46,9, f=46) ise nicel yönteme göre hazırlanmıştır. Bu durum makale ve doktora tezlerinin aksine yüksek lisans tezlerinde nicel yöntemin daha fazla tercih edildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Nitel yöntemin kullanıldığı yüksek lisans tez sayısı ise nicel yöntemin sayısal değerine yakındır (%44,8, f=44). Diğer türlerde olduğu gibi iki dillilik üzerine yapılmış çalışmalarda en az tercih edilen yöntem karma araştırma yöntemidir (%9,1, f=9).

Grafik 6. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların yöntemleri (nicel, nitel ve karma) bakımından genel dağılımı

Grafik 6 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan çalışmaların (doktora tezi, yüksek lisans tezi ve makale) %67'si (f=181) nitel araştırma yöntemine göre yapılmıştır. Yapılan çalışmaların %29'u (f=78) nicel araştırma yöntemine göre hazırlanırken %4'ü (f=11) de karma araştırma yöntemi esas alınarak hazırlanmıştır. Bu sonuçlara bakıldığında iki dillilik üzerine yapılan çalışmaların genel olarak en fazla nitel yöntemle yapıldığı, nicel ve karma araştırma yöntemlerine göre yapılan çalışmaların ise sayısal olarak nitel araştırmanın çok gerisinde olduğu söylenebilir. Bu bakımdan özellikle nicel ve karma araştırma yöntemine göre yapılacak akademik çalışmaların sayısının artırılmasının alan yazına da katkı sağlayacağı düşünülebilir.

5. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların dil becerileri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) bakımından dağılımı Grafik 7'de sunulmuştur:

Grafik 7. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların dil becerileri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) bakımından dağılımı

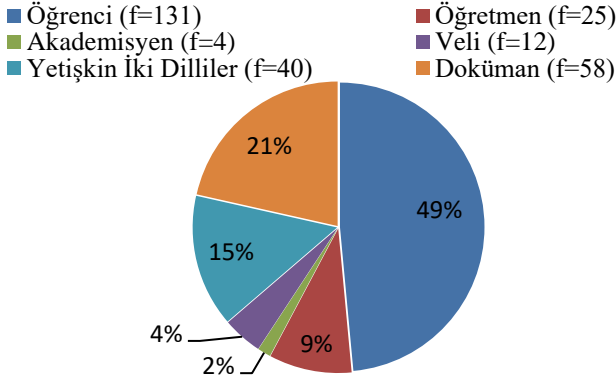
Grafik 7'de iki dillilik üzerine yapılan dil becerilerine göre dağılımı verilmiştir. Grafik 7 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin %15'i (f=15) konuşma becerisi üzerine, %6'sı (f=6) okuma becerisi üzerine, %24,2'si (f=24) yazma becerisi üzerine ve %3'ü (f=3) de dinleme becerisi üzerine yapılmıştır. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların %51,5'i (f=50) ise herhangi bir beceriyi özel olarak ele almamış iki dilliliği genel olarak ele almıştır.

İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin beceri alanlarına göre dağılımına bakıldığında %4,3'ünün (f=1) konuşma becerisi, aynı oranda %4,3'ünün (f=1) yazma becerisi ve %4,3'ünün (f=1) dinleme becerisi üzerine yazıldığı bulgulanmıştır. Herhangi bir beceriyi özel olarak ele almayan ve iki dillik konusunu genel olarak işleyen doktora tezinin oranı ise %86,9'dur (f=20).

İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların çoğunluğunu makale türündeki çalışmalar oluşturmuştur. Bu türde yapılan çalışmaların %12,1'i (f=18) konuşma beceri alanı üzerine, %6'sı (f=9) okuma beceri alanı üzerine, %16,2'si (f=24) yazma beceri alanı üzerine hazırlanmıştır. Bu sonuçlardan en dikkat çekici olanı ise dinleme becerisi üzerine özel olarak yapılmış herhangi bir makale türünden çalışmaya rastlanılmamış olmasıdır. Bunun yanında herhangi bir şekilde bir beceriyi özel olarak ele almayıp iki dilliliği genel olarak işleyen makale türündeki çalışmaların oransal karşılığı ise %62,87dir(f=98).

Bu sonuçlardan hareketle dört temel dil becerisi içinden en fazla tercih edilen beceri %18,1 ile (f=49) yazma becerisidir. Onu sırasıyla %12,5 ile (f=34) konuşma becerisi, %5,5 ile okuma becerisi ve %1,4 ile dinleme becerisi izlemektedir. Bu sonuçlardan en dikkate değer diğer bir tespit ise iki dillilik üzerine yapılan çalışmaların %60,7'sinin (f=164) herhangi bir beceriyi özel olarak ele almayıp iki dilliliği genel olarak işlemesidir. Özellikle iki dillilik konusunda yapılan çalışmalar içinde dört temel beceriyi özel olarak ele alan çalışmaların yarısından daha az olması (%39,2, f=106), alan yazındaki ciddi bir eksiklik olarak ifade edilebilir. Bunun yanında dört temel beceri içinde de en az işlenen ve ele alınan beceri ise dinleme becerisidir (%1,4, f=4). Alan yazınında dört temel beceriyi ele alan ve özellikle dinleme becerisini işleyen akademik çalışmaların yapılmasının önemle olduğu ve alan yazında mevcut olan eksikliği gidereceği söylenebilir.

6. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların çalışma gruplarına/materyallerine göre dağılımı Grafik 8'de sunulmuştur:

Grafik 8. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların çalışma/araştırma gruplarına/materyallerine göre dağılımı

Grafik 8 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların %49'unun (f=131) çalışma grubunu öğrenciler oluşturmaktadır. Kimi çalışmalarda sadece iki dilli öğrenciler çalışma grubunu oluştururken kimi çalışmalarda ise iki ve

tek dilli gruplar çalışma grubunu oluşturmaktadır. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların %21'inde (f=58) çalışma materyalleri olarak basılı ürünler/dokümanlar kullanılmış, herhangi bir birey üzerinde çalışma yürütülmemiştir. Bu durum neredeyse her dört çalışmadan biri için geçerlidir. Dokümanlar üzerine yapılan çalışmalara da bakıldığında çoğunlukla iki dillilik üzerine yazılmış kitapların incelendiği, iki dillilik ile ilgili yurt dışı öğretim programlarının ele alındığı, iki dillilik üzerine yapılmış akademik çalışmaların analiz edildiği, ülkelerin iki dillilik politikalarının karşılaştırıldığı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların %15'ini de (f=40) yetişkin iki dilli bireyler oluşturmaktadır. Yetişkin iki dilli bireylerden kastedilmek istenen, halihazırda herhangi bir formel eğitim içinde olmayan ancak iki dilli kabul edilen ve tamamen doğal ortamlarda verilerin toplandığı bireylerdir. Bu çalışma grubu üzerinde yapılan çalışmalar, genel toplam içinde sayısal olarak en yüksek değere sahip üçüncü grubu oluşturmaktadır. Çalışma grubunu öğretilerin oluşturduğu akademik çalışmaların oranı ise %9'dur (%25). Genellikle iki dilliliğin yaygın olduğu bölgelerde görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin alındığı bu çalışmalarda öğretmenlerin çeşitli yönlerden iki dillilik ile ilgili görüşlerine başvurulmuştur. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların çalışma grubunun %4'ünü de (f=12) veliler oluşturmaktadır. İki dillilik ile ilgili görüşlerine başvuru alan velilerin yer aldığı çalışmaların sayıca artırılmasının yerinde olacağı söylenebilir. Çalışma grubu anlamında görüşüne en az başvuru alan bireyler ise akademisyenlerdir. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların sadece %2'sinde (f=4) akademisyenler çalışma gruplarında yer almıştır. Bu çalışmalarda ise akademisyenlerin doğrudan görüşlerine başvurularak iki dillilik ile ilgili veriler toplanmıştır.

Grafik 8 incelendiğinde iki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların yarıya yakınında (f=131, %49) çalışma grubunu öğrenciler oluştururken her dört çalışmadan birinin (%21, f=58) çalışma materyalini dokümanlar/basılı ürünler oluşturmuştur. Öğretmen, akademisyen ve velilerin çalışma gruplarında dâhil olduğu akademik çalışmaların sayısal azlığı dikkat çekmektedir. Bu grupların dâhil edildiği çalışmaların yapılması alan yazına farklı bakış açılarının kazandırılması adına önemli olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Türkiye'de iki dillilik üzerine yapılan bilimsel çalışmalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen bilimsel çalışmaların türlerine (makale, yüksek lisans ve doktora tezi), yayımlandıkları yıllara, yüksek lisans ve doktora tezlerinin üniversite ve enstitülere, yöntemlerine (nicel, nitel ve karma), temel konularına (dinleme, konuşma, okuma ve yazma), çalışma gruplarına/materyallerine göre yüzde ve frekans dağılımlarına ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İki dillilik üzerine 2021 yılına kadar (2021 dâhil) 270 adet çalışma yapıldığı belirlenmiştir. Bu çalışmalardan %55'i makale (f=149), %37'si yüksek lisans tezi

(f=98) ve %8'i de doktora tezi (f=23) olarak yapılmıştır. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların yarısından fazlasının makale türünde yapıldığı tespit edilmiştir. İlgili alanda 1923 yılından 2021 yılına kadar 23 adet doktora tezi, 98 adet yüksek lisans tezi, 149 adet makale yazılmıştır. Sonuçtan hareketle “doktora tezi” düzeyinde çalışmaların nicelik açıdan yetersiz olduğu değerlendirilebilir. Bu sonuç alan araştırmacılarının iki dillilik konusunu doktora tezi düzeyinde çalışmalarının alana katkı sunacağı konusunda fikir verebilir.

İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların yıl aralıkları dikkate alındığında yayımlanmış çalışma sayısının düzenli olarak artış gösterdiği belirlenmiştir. 2013 yılından itibaren iki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmalarda önceki yıllara kıyasla daha yüksek artışın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İki dillilik üzerine en yüksek artışa 2019-2021 yılları arasında ulaşılmıştır (f=113).

İki dillilik üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin yarısından fazlasının (f=52) Sosyal Bilimler Enstitülerinin çalışmaları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İki dillilik üzerine yapılan toplam yüksek lisans tez sayısının %53'ü (f=52) Sosyal Bilimler Enstitülerinde hazırlanırken %36'sı (f=35) Eğitim Bilimleri Enstitülerinde hazırlanmıştır. Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Enstitülerinin genel toplam içindeki payı %89'dur. Yüksek lisans tezlerinin %11'i ise diğer enstitülerde (Türkiyat Araştırmaları, Lisansüstü eğitim, Sağlık Bilimleri) yapılmıştır.

İki dillilik üzerine yapılan toplam doktora tez sayısının %48'inin (f=11) Sosyal Bilimler Enstitülerinde, %39'unun (f=9) ise Eğitim Bilimleri Enstitülerinde hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

İki dillilik ile ilgili Türkiye'deki üniversitelerin yalnızca 41'inde en az 1 lisansüstü tez hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Sıralamada en fazla yüksek lisans ve doktora tezinin hazırlandığı üniversitenin Gazi Üniversitesi (f=14) olduğu belirlemiştir. Gazi Üniversitesini Hacettepe Üniversitesi, (f=11),Çukurova Üniversitesi (f=10) İstanbul Üniversitesi (f=8), Ankara Üniversitesi (f=6) , Sakarya Üniversitesi (f= 5) ,Dokuz Eylül Üniversitesi (f=4), Yüzüncü Yıl Üniversitesi (f=4)ve Yıldız Teknik Üniversitesi'(f=4) takip etmiştir.

Türkiye'deki üniversite sayısı düşünüldüğünde bu sonucun oldukça yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de çeşitli nedenlerle yaşamaya dolayısıyla Türkçe öğrenmeye başlayan misafir öğrenci sayısı düşünüldüğünde bu alanda daha çok üniversitede daha fazla çalışmaya imza atmak önemli bir gerekliliktir. Alan araştırmacılarının Türkiye'de iki dillilik konusuna hassasiyetle eğilmeleri için farkındalıklarının artırılması gerektiği açıktır. Nitekim iki dillilik konusu Türkiye ve dünyanın en önemli olgularından birini teşkil etmektedir. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların türlerine ve yöntemlerine dağılımları şu şekilde belirlenmiştir: Makale türünde yapılan çalışmaların %83,7'sinin (f=125) nitel %16,3'ünün (f=24) nicel araştırma yöntemine göre hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Karma araştırma yöntemi kullanılarak iki dillilik ile ilgili hazırlanan makale türünde herhangi bir

çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sonuç iki dillilik üzerine karma araştırma yönteminin kullanıldığı makale çalışmalarının da alana kazandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Nicel yönetime göre yapılan araştırma makalesi sayısının da artırılması alana katkı sunacaktır.

İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin %34,7'si (f=8) nicel araştırma yöntemine göre hazırlanırken %56,5'i (f=13) ise nitel araştırma yöntemi esas alınarak hazırlanmıştır. İki dillilik üzerine yapılan doktora tezlerinin %8,6'sının (f=2) da karma araştırma yöntemine göre yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır İki dillilik konusu üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin %46,9'u (f=45) nicel araştırma yöntemine göre hazırlanırken %44,8'i (f=44) nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmıştır. Karma yönetime göre yapılan yüksek lisans tezlerinin genel toplam içindeki yüzdelik değeri ise %9,1'dir (f=9). Bu sonuç yöntem açısından tez düzeyindeki çalışmaların makale türündeki çalışmalara nazaran daha dengeli bir dağılım sergilediğini göstermektedir. Çalışmaların tür ve yöntemlerine göre dağılımlarına ilişkin sonuçlara bakıldığında iki dillilik üzerine yapılan çalışmaların genel olarak en fazla nitel yönetime göre yapıldığı, nicel ve karma araştırma yöntemlerine göre yapılan çalışmaların ise sayısal olarak nitel araştırmanın çok gerisinde kaldığı söylenebilir. Bu bakımdan özellikle nicel ve karma araştırma yöntemine göre yapılacak akademik çalışmaların sayısının artırılmasının alanyazınına da katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların hazırlandığı konulara ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır: Dört temel dil becerisi içinden en fazla tercih edilen beceri %18,1 ile (f=49) yazma becerisidir. Onu sırasıyla %12,5 ile (f=34) konuşma becerisi, %5,5 ile okuma becerisi ve %1,4 ile dinleme becerisi izlemektedir. Bu sonuçlardan en dikkate değer alan diğer bir tespit ise iki dillilik üzerine yapılan çalışmaların %60,7'sinin (f=164) herhangi bir beceriyi özel olarak ele almayıp iki dilliliği genel olarak işlemedir. Özellikle iki dillilik konusunda yapılan çalışmalar içinde dört temel beceriyi özel olarak ele alan çalışmaların yarısından daha az olması (%39,2, f=106), alan yazındaki ciddi bir eksiklik olarak ifade edilebilir. Bunun yanında dört temel beceri içinde de en az işlenen ve ele alınan beceri ise dinleme becerisidir (%1,4, f=4). Alan yazınında dört temel beceriyi ele alan ve özellikle dinleme becerisini işleyen akademik çalışmaların yapılmasının önemli olduğu söylenebilir.

İki dillilik alanında yapılan bilimsel çalışmaların çalışma grubu, materyaline ilişkin ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların %49'unun (f=131) çalışma grubunu öğrenciler oluşturmuştur. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların %21'inde (f=58) çalışma materyalleri olarak basılı ürünler/dokümanlar kullanılmıştır Dokümanlar üzerine yapılan çalışmalarda çoğunlukla iki dillilik üzerine yazılmış kitapların incelendiği, iki dillilik ile ilgili yurt dışı öğretim programlarının ele alındığı, iki dillilik üzerine yapılmış akademik çalışmaların analiz edildiği, ülkelerin iki dillilik politikalarının karşılaştırıldığı belirlenmiştir. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların %15'ini de (f=40)

yetişkin iki dilli bireyler oluşturmuştur Yetişkin iki dilliler üzerine yapılan çalışmalar, genel toplam içinde sayısal olarak en fazla olan üçüncü grubu oluşturmaktadır. Çalışma grubunu öğretmelerin oluşturduğu akademik çalışmaların oranı ise %9'dur(%25). Genellikle iki dilliliğin yaygın olduğu bölgelerde görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin alındığı bu çalışmalarda öğretmenlerin çeşitli yönlerden iki dillilik ile ilgili görüşlerine başvurulduğu tespit edilmiştir. İki dillilik üzerine yapılan akademik çalışmaların çalışma grubunun %4'ünü de (f=12) veliler oluşturmuştur. Çalışma grubu anlamında en az başvuru alan bireyler ise akademisyenlerdir. İki dillilik üzerine yapılan çalışmaların sadece %2'sinde (f=4) akademisyenler çalışma gruplarında yer almıştır. Bu çalışmalarda ise akademisyenlerin doğrudan görüşlerine başvurularak iki dillilik ile ilgili veriler toplanmıştır.

Bütün bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde iki dillilik Türkiye'de oldukça önemli, geçmişi olan bir olgu olmasına rağmen ilgililerin bu konuya akademik düzeyde henüz istendik ölçüde eğilmediği açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Siyasi saiklerden uzak, konuya tamamen bilimsel açıdan yaklaşan, ülkenin ve ülke vatandaşlarının menfaatine olacak çalışmalara imza atmak alan araştırmacılarının en temel sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda alanda yapılan çalışmaların genel bir fotoğrafını sunan bu çalışmanın çıktılarının alana önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması ve Etik Bildirimi

Yazarlar, araştırmanın tüm süreçlerinde etik kurallara uymuştur.

Kaynakça

- Açık, F. (2019). Dil eğitiminde temel kavramlar, K. Bulut, M.N. Kardaş (Ed.). *Türkçe öğrenme ve öğretim yaklaşımları* (s.1-40) içinde. Pegem Akademi Yayınları.
- Akkaya, N. ve İşçi, C. (2016). Akademik çevrenin iki dillilik kavramı hakkındaki görüşleri. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 5(2), 328-343.
- Aksan, D. (2020). *Her yönüyle dil*. TDK Yayınları.
- Baki, Y. (2019). Yabancılarla Türkçe öğretimi alanındaki araştırma eğilimleri. *International Journal of Language Academy*.7(3), 21-41.
- Balcı, A. (2014). Türkçe eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi. M. Özbay. (Ed.). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim Türkçe dersi öğretim programlarında dil bilgisi öğretimi* (s. 1) içinde. Pegem Akademi Yayınları.
- Bican, G. (2017). İki dilliliğin tanımlanması: kuramsal tartışmalar ve güncel dilbilimsel yaklaşımlar. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 353-366.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. H. Holt and Company.

- Can, F. ve Kardeş, M.N. (2022). Sezdirme yöntemi ve dil bilgisi öğretiminde bu yöntemin etkililiğine ilişkin öğretmen görüşleri, M.N. Kardeş, N. Kardeş. (Ed.). *Dil bilgisi öğretimi* içinde (s. 207). Pegem Akademi Yayınları.
- Ceran, D., Aydın, M. ve Onarıcıoğlu, A. S. (2018). Okuma eğitimi üzerine yapılan tezlerde eğilimler: Bir içerik analizi çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 2377-2392.
- Doğan, M. (2011). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Yazar Yayınları.
- Güneş, F. (2021). *Türkçe öğretimi (11.Baskı)*. Pegem Yayınları.
- Güzel, A. (2014). *İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi: Almanya örneği*. Akçağ Yayınları.
- Haznedar, B. (2021). *İki dillilik ve çok dillilik*. Anı Yayıncılık.
- Kardeş, M. N. (2013). İş birlikli öğrenme yönteminin sınıf öğretmeni adaylarının yazılı anlatım becerilerine etkisi. *Turkish Studies*. 8(9), 1781-1799.
- Kardeş, M. N., Kardeş, H. ve Kardeş, S. (2022). Dil bilgisiyle ilgili temel bilgiler ve kavramlar. M. N. Kardeş, N. Kardeş. (Ed.). *Dil bilgisi öğretimi* (s. 1-25) içinde. Pegem Akademi Yayınları.
- Kardeş, M. N., Çetinkaya, V. ve Kaya, M. (2018). 2005-2017 yılları arasında dinleme eğitimi üzerine yapılmış akademik çalışmaların eğilimleri üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 21-32.
- Süverdem, F. B. ve Ertek, B. (2020). İki dillilik ve iki kültürlülük: göç, kimlik ve aidiyet. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 6(2), 183-207.
- Potur, Ö. ve Yıldız, N. (2016). Konuşma eğitimi üzerine yapılmış akademik çalışmaların eğilimleri. *Journal of Language and Literature Education*, (18), 27/40.
- TDK (2022). *Türkçe sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/?q=iki+dilli&aranan=> adresinden 18.10.2022 tarihinde alındı.
- Tunagür, M. (2021). İki dilli Türk çocuklarına Türkçe öğretimi. A. Karabulut ve M. Tunagür (Ed.). *İki dillilere yönelik eğitimin temel kavramları* (s. 13-30) içinde. Akademisyen Kitabevi.
- Turan, F. ve İslam, M. (2021). İki dillilik ve iki dilli çocukların eğitimi. İ. Güleç, B. İnce, H.N. Demiriz (Ed.). *Günümüz toplumlarında iki dillilik* içinde (s. 79-102). Kesit Yayınları.
- Tok, M. ve Potur, Ö. (2015). Yazma eğitimi alanında yapılan akademik çalışmaların eğilimleri (2010- 2014 yılları). *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(4), 1-25.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (12.Baskı)*. Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

There are thousands of languages spoken in the world. Every nation has its own native language and mostly communicates through this language. However, being monolingual in the globalizing world is no longer enough for a person. People have to learn two or more than two languages and use them effectively in their lives in order to continue their lives at the desired standards. This need paves the way for some of the individuals in the same society to be bilingual or multilingual. The subject of this study is on the tendency of scientific studies on the concept of bilingualism and the communication status of bilingual individuals. The concept of bilingualism in Turkish Dictionary (TDK-2022) is "1. Having two languages or being able to read and write two different languages, 2. Region or country where two languages are spoken together." is described as. Bilingualism in Doğan Büyük Turkish Dictionary(2011, s. 828); It is expressed as "bilingualism, the use of two languages in a country". In the same dictionary, the concept of bilingual is explained as "bilingual, bilingual, bilingual".

The concept of bilingualism emerged in the form of "bilingualism" with the combination of the words "bi" with two meanings in Latin and "lingua" with the meaning of language and took its place in the literature. The concept of bilingualism for individuals and communities living in a global environment and scientific studies in this field are very popular today. Recently, a large number of scientific researches have been brought to the field in this field. Studies on the trends of scientific research in the field of basic language skills are also remarkable works today. It is clear that these studies, which present an important and photographic field to field researchers, make significant contributions to the field. As a matter of fact, field researchers can get an idea about which subjects are handled and how, and which subjects should be studied, thanks to trend determination studies, and they can direct their studies in this direction.

The aim of this research is to classify the articles, master's thesis and doctoral theses written on bilingualism and to determine the trends of the studies related to this field. For this purpose, answers to the following questions were sought:

- What is the distribution of studies on bilingualism by types (article, master's and doctoral thesis)?
- What is the distribution of studies on bilingualism by years?
- How is the distribution of master's and doctoral theses on bilingualism according to universities and institutes?
- What is the distribution of studies on bilingualism in terms of methods (quantitative, qualitative and mixed)?
- What is the distribution of studies on bilingualism in terms of language skills (listening, speaking, reading and writing)?

- What is the distribution of studies on bilingualism according to study groups/materials?

Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the research. In this study, studies on bilingualism were scanned and data were determined in line with the purpose of the research, and they were depicted in graphs with percentage and frequency values.

In the study, the Academic Work Review Form (AWRF), which was prepared by the researchers and took its final form as a result of expert opinions, was used as a data collection tool. In the final form of the form, there are six basic items prepared in accordance with the purpose questions of the study.

The data shared in the study are limited to scientific studies (scientific articles and theses) made in Turkey from the beginning until 2021 (including 2021) and whose full text can be reached from the specified databases.

For the purposes of the study, "descriptive analysis" was used in the analysis of the documents obtained by scanning the National Thesis Center database of the Council of Higher Education, DergiPark database, researchgate, Google, Google academic indexes. According to Yıldırım and Şimşek (2021), descriptive analysis is a type of qualitative data analysis that includes summarizing and interpreting the data obtained by various data collection techniques according to predetermined themes.

At the end of the study, a total of 270 studies, 23 of which were doctoral dissertations, 98 master's theses, and 149 articles, were carried out in 1923-2021; It has been determined that there is a regular increase in the number of studies over the years. It has been determined that 89% of the postgraduate theses were made in Social Sciences and Educational Sciences institutes, only 41 universities made thesis on the relevant subject, and the first five universities where the most theses were made are Gazi University, Hacettepe University, Çukurova University, Istanbul University, Ankara University, respectively. It was determined that 67% of the examined studies used qualitative, 29% quantitative, and 4% mixed research methods. The language skills that were the subject of research in the studies were 18.1%, speaking skills 12.5%, reading skills 5.5% and listening skills 1.4%, respectively, and mixed language skills and other language skills were studied in 60.7% of the studies. It was concluded that the subjects were made. It was determined that the study groups/materials of the studies were respectively 49% students, 21% documents, 15% adult bilinguals, 9% teachers, 4% parents, and 2% academics.